

Kritisch brein

Gemma Blok. *Baas in eigen brein – 'Antipsychiatrie' in Nederland, 1965-1985* [Proefschrift UvA]. Amsterdam: Nieuwezijds, 2004. 286 pagina's, € 24,95. ISBN 90-5712-173-5.

Bij de 'kritische psychiatrie' ging het destijds om een mengelmoes van ideeën. Gemma Blok herhaalt in de handelsuitgave van haar proefschrift steeds de kernbegrippen: vrijheid, gelijkheid en openheid. Maar het ging ook om het zien van de 'zin in waanzin', het geven van een positieve betekenis aan psychische ontregeling, de veronderstelling dat een crisis psychohygiënisch en louterend kan werken. De titel van het proefschrift: *Baas in eigen brein* suggereert de autonomie van de patiënt als centraal thema. In feite gaat het boek echter over de aard van een geestesziekte en de gewenste inhoud van psychische hulpverlening. Blok illustreert het fenomeen kritische psychiatrie aan de hand van de ontwikkeling van een afdeling van een grote psychiatrische inrichting. Daarna gaat zij na of die afdeling exemplarisch was voor de hele inrichting en de rest van Nederland.

De auteur heeft het herhaaldelijk over een rage, waarbij ze stelt dat het niet om antipsychiatrie gaat, maar om kritiek op de psychiatrische hulpverlening. Het ging om de relativisering van de medische inbreng en verantwoordelijkheid en de centrale positie van de psychotherapeutische benadering. Er ontstonden vaak tegenstellingen tussen psychologen, verpleegkundigen en psychiaters. Herhaaldelijk werden psychiaters geschoffeerd en assistenten-in-opleiding werden getolereerd voorzover ze meededen en afstand namen van hun doktersschap. Men greep terug op filosofische richtingen als het existentialisme en de fenomenologie. Laing en Cooper bewerkten Sartres *l'Être et le Néant*. Het boek van de Amsterdamse psychiater Van der Horst greep terug op de fenomenologie van Binswanger. Het was ook een internationale beweging, hoewel de uitingsvormen en accenten overal verschilden. Szasz in de Verenigde Staten met de *Zin van waanzin*, Basaglia in

Italië en in Nederland Foudraine met de bestseller *Wie is van hout* waarin hij een hartstochtelijk pleidooi voor een psychotherapeutische benadering van schizofrenie hield.

Blok beschrijft de geschiedenis van een beweging en van een 'idee'. Hoe en waar ontstond het, in welke context, hoe ontwikkelde zich dat in de loop van de tijd en wat waren specifieke verschijningsvormen. Je leest een dergelijk boek gretig, omdat je het zelf – al dan niet als actief betrokkene – hebt meegemaakt. Maar het is ook moeilijk om een beweging in de recente geschiedenis op waarde te schatten. Waren al die opvattingen en misvattingen een oprisping van gekte in de geestelijke gezondheidszorg, waar je slechts met misprijzen op terug kunt kijken? Gebrek aan afstand in tijd en (persoonlijke) betrokkenheid maken een gewogen oordeel moeilijk. Zoals dat ook het geval is met de geschiedenis van Provo, de studentenbeweging, het 'Fortuijnisme' of de ontwikkeling van de huisartsgeneeskunde in de afgelopen dertig jaar.

Een leuk boek, maar een matig proefschrift. Blok past een journalistieke benadering toe met reportages uit het veld. Betrokkenen geven achteraf hun mening. De selectie van geïnterviewden wordt niet verantwoord. Er is maar één patiënt geïnterviewd. De historische context wordt ruw geschetst, maar niet nader onderzocht.

Douwe de Vries

Ingrijpen in het ik

Slob M, redactie. *Een ander ik. Technologisch ingrijpen in de persoonlijkheid*. Diemen: Veen Magazine/Rathenau Instituut, 2004. 232 pagina's. €19,95. ISBN 90-7698845-5.

Er kan steeds meer; we zijn in staat om ons brein te bekijken en ook om te zien hoe het werkt. We zien onze genen, maar lijken nog niet goed te begrijpen wat die doen. Techniek beïnvloedt de manier waarop we naar onszelf, naar anderen en naar de wereld kijken. Zo slikken we pil-

len tegen drukte of verdriet, en denken anderen dat alles vastligt in onze genen. Techniek en genen als een nieuw soort goddelijk determinisme. Dit zijn de uitgangspunten van een prachtig en zeer lezenswaardig boekje dat het Rathenau Instituut heeft uitgegeven. Vijf onderwerpen komen aan bod: het medische beeld, psychofarmacologie, neurochirurgie, ADHD, genen en gedrag. Elk van die hoofdstukken bestaat uit een zeer goed geschreven achtergrondartikel over de achterliggende biologie en even goede artikelen over de invloed van de cultuur, de maatschappij en de beleving van de patiënt. Korte bespiegelingen van een socioloog, filosoof en theoloog sluiten elk hoofdstuk af. Wat gebeurt er met onszelf en de maatschappij als we alle variatie als medisch afwijkend zien?

Huisartsen zien veranderingen in de maatschappij de hele dag voorbijkomen. Zo'n boek maakt dat je reflecteert op wat je ziet. Voor iedereen die daarin geïnteresseerd is, is dit absoluut verplichte kost.

Joost Zaat

World Health Report

WHO. *The World Health Report 2004; changing history*. Genève: WHO, 2004. 169 pagina's, \$27,50. ISBN 92-4-156265-X.

Dit jaar is de opzet van het WHO *Health Report* wat anders dan anders. Vrijwel het hele rapport is gewijd aan HIV. Wereldwijd zullen de komende jaren 6 miljoen mensen aan aids overlijden als ze geen antivirale middelen kunnen slikken. In 2003 ontvingen slechts 400.000 van hen antivirale behandeling: vrijwel allemaal inwoners van de VS, West-Europa en Australië. De WHO probeert in 2005 antivirale behandeling voor 3 miljoen mensen beschikbaar te hebben. Dat vergt een enorme inspanning op het gebied van onderwijs, preventie, scholing, tests en behandeling. In 5 hoofdstukken schetsen de auteurs de immense consequenties van de HIV-epidemie, de mogelijkheden om de kans op behandeling te vergroten,